דבר מלכות

חידושים וביאורים בהל' מלכים

(פרקים י"א-י"ב)

סימן ד

ביאת אליהו

הוצאה מיוחדת

יוצא לאור על ידי
מבצע לימוד דבר מלכות העולמי
שע"י מרכז 302

A Project of the Moshiach Office
at Merkos Suite 302
TutAltz.com
admin@TutAltz.com

The text of the sichos is copyright by the Kehos Publication Society, a division of Merkos L'inyonei Chinuch Inc., and is reprinted here with permission.

פתח דבר

בקשר למבצע הגדול ללמוד השיחות מתוך קונטרס ״דבר מלכות״ שחילק כ״ק אדמו״ר בידו הקדושה לכאו״א, הננו מוציאים לאור קובץ דבר מלכות עם ד׳ הסימנים שבקונטרס דבר מלכות המקורי.

השיחות כאן הן בלה״ק, ויש בהן שינויים קלים מהשיחות שהודפסו בדבר מלכות המקורי, ובאות כפי שהודפסו כל שיחה במקומה. סימן א - לקו״ש חי״ח בלק ב׳ ע׳ 271 ואילך. סימן ב - לקו״ש חל״ד שופטים ג׳ ע׳ 114 ואילך. סימן ג - לקו״ש חכ״ז בחוקותי א ע׳ 191 ואילך באידית (ותרגומו ללה״ק בחידושים וביאורים בש״ס ח״ב סימן כב ע׳ רעז ואילך, ומשם נעתק בקובץ דבר מלכות שחילק כ״ק אדמו״ר. ולקמן נעתק מספר תורת מנחם הדרנים על הרמב״ם ע׳ תמא ואילך). סימן ד - סה״ש ה׳תשמ״ז ח״א ע׳ 302 ואילך.

בקובץ זה השתדלנו עד כמה שאפשר להוציא דבר שלם מתח״י, אך שגיאות מי יבין, ואם שגינו איתנו תלין משוגתינו.

כמו״כ הדפסנו בתחילת הקובץ פרקים יא-יב מהל׳ מלכים להרמב״ם, ובסוף הקובץ תוכן ענינים של השיחות (נערך מחדש עם הוספות) .

תודתנו נתונה להרה״ת מ״מ שי׳ עזאגווי (עורך הספר ״**דבר מלכות - חידושים וביאורים בהלכות מלכים להרמב״ם פרקים י״א-י״ב**״, המכיל בתוכו אוצר בלום של חידושים וביאורים בהלכות מלכים פרקים י״א-י״ב מלוקט מתוך כל תורתו של כ״ק אדמו״ר). שסייע סיוע רב בהכנת קובץ זה לדפוס.

ויה״ר אשר הוספה זו בלימוד התורה, בעניני משיח וגאולה האמיתית והשלימה, תזרז ותביא את הגאולה בפועל ממש ותיכף ומיד ממש.

מערכת מבצע לימוד דבר מלכות העולמי
שע״י מרכז 302

ט״ו אייר, ה׳תשפ״א
שלשים שנה לחלוקת הדבר מלכות
ברוקלין, נ.י.

פרק אחד עשר

א הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ עָתִיד לַעֲמֹד וּלְהַחֲזִיר מַלְכוּת דָּוִד לְיָשְׁנָהּ לַמֶּמְשָׁלָה הָרִאשׁוֹנָה. וּבוֹנֶה הַמִּקְדָּשׁ וּמְקַבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל. וְחוֹזְרִין כָּל הַמִּשְׁפָּטִים בִּימָיו כְּשֶׁהָיוּ מִקֹּדֶם. מַקְרִיבִין קָרְבָּנוֹת. וְעוֹשִׂין שְׁמִטִּין וְיוֹבְלוֹת כְּכָל מִצְוָתָן הָאֲמוּרָה בַּתּוֹרָה. וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מַאֲמִין בּוֹ. אוֹ מִי שֶׁאֵינוֹ מְחַכֶּה לְבִיאָתוֹ. לֹא בִּשְׁאָר נְבִיאִים בִּלְבַד הוּא כּוֹפֵר. אֶלָּא בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה רַבֵּנוּ. שֶׁהֲרֵי הַתּוֹרָה הֵעִידָה עָלָיו שֶׁנֶּאֱמַר ״וְשָׁב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרִחֲמֶךָ וְשָׁב וְקִבֶּצְךָ״ וְגוֹ׳ ״אִם יִהְיֶה נִדַּחֲךָ בִּקְצֵה הַשָּׁמָיִם״ וְגוֹ׳ ״וֶהֱבִיאֲךָ ה׳״. וְאֵלּוּ הַדְּבָרִים הַמְפֹרָשִׁים בַּתּוֹרָה הֵם כּוֹלְלִים כָּל הַדְּבָרִים שֶׁנֶּאֱמְרוּ עַל יְדֵי כָּל הַנְּבִיאִים. אַף בְּפָרָשַׁת בִּלְעָם נֶאֱמַר וְשָׁם נִבֵּא בִּשְׁנֵי הַמְּשִׁיחִים. בַּמָּשִׁיחַ הָרִאשׁוֹן שֶׁהוּא דָּוִד שֶׁהוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל מִיַּד צָרֵיהֶם. וּבַמָּשִׁיחַ הָאַחֲרוֹן שֶׁעוֹמֵד מִבָּנָיו שֶׁמּוֹשִׁיעַ אֶת יִשְׂרָאֵל [בָּאַחֲרוֹנָה]. וְשָׁם הוּא אוֹמֵר ״אֶרְאֶנּוּ וְלֹא עַתָּה״ זֶה דָּוִד. ״אֲשׁוּרֶנּוּ וְלֹא קָרוֹב״ זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. ״דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב״ זֶה דָּוִד. ״וְקָם שֵׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל״ זֶה מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. ״וּמָחַץ פַּאֲתֵי מוֹאָב״ זֶה דָּוִד. וְכֵן הוּא אוֹמֵר ״וַיַּךְ אֶת מוֹאָב וַיְמַדְּדֵם בַּחֶבֶל״ ״וְקָרַחַר כָּל בְּנֵי שֵׁת״ זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר בּוֹ ״וּמָשְׁלוֹ מִיָּם עַד יָם״. ״וְהָיָה אֱדוֹם יְרֻשָּׁה״ זֶה דָּוִד. שֶׁנֶּאֱמַר ״וַתְּהִי אֱדוֹם לְדָוִד לַעֲבָדִים״ וְגוֹ׳. ״וְהָיָה יְרֻשָּׁה״ וְגוֹ׳ זֶה הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ שֶׁנֶּאֱמַר ״וְעָלוּ מוֹשִׁעִים בְּהַר צִיּוֹן״ וְגוֹ׳:

ב אַף בְּעָרֵי מִקְלָט הוּא אוֹמֵר ״אִם יַרְחִיב ה׳ אֱלֹהֶיךָ אֶת גְּבֻלְךָ״ ״וְיָסַפְתָּ לְךָ עוֹד שָׁלֹשׁ עָרִים״ וְגוֹ׳. וּמֵעוֹלָם לֹא הָיָה דָּבָר זֶה. וְלֹא צִוָּה הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא לְתֹהוּ. אֲבָל בְּדִבְרֵי הַנְּבִיאִים אֵין הַדָּבָר צָרִיךְ רְאָיָה שֶׁכָּל הַסְּפָרִים מְלֵאִים בְּדָבָר זֶה:

ג וְאַל יַעֲלֶה עַל דַּעְתְּךָ שֶׁהַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת אוֹתוֹת וּמוֹפְתִים וּמְחַדֵּשׁ דְּבָרִים בָּעוֹלָם אוֹ מְחַיֶּה מֵתִים וְכַיּוֹצֵא בִּדְבָרִים אֵלּוּ אֵין הַדָּבָר כָּךְ. שֶׁהֲרֵי רַבִּי עֲקִיבָא חָכָם גָּדוֹל מֵחַכְמֵי מִשְׁנָה הָיָה. וְהוּא הָיָה נוֹשֵׂא כֵּלָיו שֶׁל בֶּן כּוֹזִיבָא הַמֶּלֶךְ. וְהוּא הָיָה אוֹמֵר עָלָיו שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. וְדִמָּה הוּא וְכָל חַכְמֵי דּוֹרוֹ שֶׁהוּא הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. עַד שֶׁנֶּהֱרַג בַּעֲוֹנוֹת. כֵּיוָן שֶׁנֶּהֱרַג נוֹדַע לָהֶם שֶׁאֵינוֹ. וְלֹא שָׁאֲלוּ מִמֶּנּוּ חֲכָמִים לֹא אוֹת וְלֹא מוֹפֵת. וְעִקַּר הַדְּבָרִים כָּכָה הֵן. שֶׁהַתּוֹרָה הֵעִידָה חֻקֶּיהָ וּמִשְׁפָּטֶיהָ לְעוֹלָם וּלְעוֹלְמֵי עוֹלָמִים. וְאֵין מוֹסִיפִין עֲלֵיהֶן וְלֹא גּוֹרְעִין מֵהֶן:

אל יעלה על דעתך וכו׳. פ״ל והלא כן כוזיבא היה אומר אבל הוא מלכא משיחא ושלחו חכמים לבדקו אי מורם ודאין או לא וכיון דלא עביד הכי קטלוהו:

ד וְאִם יַעֲמֹד מֶלֶךְ מִבֵּית דָּוִד הוֹגֶה בַּתּוֹרָה וְעוֹסֵק בְּמִצְוֹת כְּדָוִד אָבִיו. כְּפִי תּוֹרָה שֶׁבִּכְתָב וְשֶׁבְּעַל פֶּה. וְיָכֹף כָּל יִשְׂרָאֵל לֵילֵךְ בָּהּ וּלְחַזֵּק בְּדַרְכָּהּ. וְיִלָּחֵם מִלְחֲמוֹת ה׳. הֲרֵי זֶה בְּחֶזְקַת שֶׁהוּא מָשִׁיחַ. אִם עָשָׂה וְהִצְלִיחַ וְנִצַּח כָּל הָאוּמּוֹת שֶׁסְּבִיבָיו וּבָנָה מִקְדָּשׁ בִּמְקוֹמוֹ וְקִבֵּץ נִדְחֵי יִשְׂרָאֵל הֲרֵי זֶה מָשִׁיחַ בְּוַדַּאי. וְאִם לֹא הִצְלִיחַ עַד כֹּה, אוֹ נֶהֱרַג, בְּיָדוּעַ שֶׁאֵינוֹ זֶה שֶׁהִבְטִיחָה עָלָיו תּוֹרָה, וַהֲרֵי

הוּא כְּכָל מַלְכֵי בֵּית דָּוִד הַשְּׁלֵמִים הַכְּשֵׁרִים שֶׁמֵּתוּ. וְלֹא הֶעֱמִידוֹ הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֶלָּא לְנִסּוֹת בּוֹ רַבִּים, שֶׁנֶּאֱמַר "וּמִן הַמַּשְׂכִּילִים יִכָּשְׁלוּ לִצְרוֹף בָּהֶן וּלְבָרֵר וְלַלְבֵּן עַד עֵת קֵץ כִּי עוֹד לַמּוֹעֵד". אַף יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי שֶׁדִּימָּה שֶׁיִּהְיֶה מָשִׁיחַ, וְנֶהֱרַג בְּבֵית דִּין, כְּבָר נִתְנַבֵּא בּוֹ דָּנִיֵּאל, שֶׁנֶּאֱמַר "וּבְנֵי פָרִיצֵי עַמְּךָ יִנַּשְּׂאוּ לְהַעֲמִיד חָזוֹן וְנִכְשָׁלוּ". וְכִי יֵשׁ מִכְשׁוֹל גָּדוֹל מִזֶּה, שֶׁכָּל הַנְּבִיאִים דִּבְּרוּ שֶׁהַמָּשִׁיחַ גּוֹאֵל יִשְׂרָאֵל וּמוֹשִׁיעָם, וּמְקַבֵּץ נִדְּחֵיהֶם וּמְחַזֵּק מִצְוָתָן, וְזֶה גָּרַם לְאַבֵּד יִשְׂרָאֵל בַּחֶרֶב, וּלְפַזֵּר שְׁאֵרִיתָם וּלְהַשְׁפִּילָם, וּלְהַחֲלִיף הַתּוֹרָה, וּלְהַטְעוֹת רוֹב הָעוֹלָם לַעֲבֹד אֱלוֹהַּ מִבַּלְעֲדֵי ה'. אֲבָל מַחְשְׁבוֹת בּוֹרֵא עוֹלָם אֵין כּוֹחַ בָּאָדָם לְהַשִּׂיגָם, כִּי לֹא דְּרָכֵינוּ דְּרָכָיו וְלֹא מַחְשְׁבוֹתֵינוּ מַחְשְׁבוֹתָיו. וְכָל הַדְּבָרִים הָאֵלּוּ שֶׁל יֵשׁוּעַ הַנּוֹצְרִי, וְשֶׁל זֶה הַיִּשְׁמְעֵאלִי שֶׁעָמַד אַחֲרָיו, אֵינָן אֶלָּא לְיַשֵּׁר דֶּרֶךְ לַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ, וּלְתַקֵּן אֶת הָעוֹלָם כֻּלּוֹ לַעֲבֹד אֶת ה' בְּיַחַד: שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי אָז אֶהְפֹּךְ אֶל עַמִּים שָׂפָה בְרוּרָה לִקְרֹא כֻלָּם בְּשֵׁם ה' וּלְעָבְדוֹ שְׁכֶם אֶחָד". כֵּיצַד: כְּבָר נִתְמַלֵּא הָעוֹלָם כֻּלּוֹ מִדִּבְרֵי הַמָּשִׁיחַ, וּמִדִּבְרֵי הַתּוֹרָה וּמִדִּבְרֵי הַמִּצְוֹת, וּפָשְׁטוּ דְּבָרִים אֵלּוּ בְּאִיִּים רְחוֹקִים, וּבְעַמִּים רַבִּים עֲרֵלֵי לֵב; וְהֵם נוֹשְׂאִים וְנוֹתְנִים בִּדְבָרִים אֵלּוּ וּבְמִצְוֹת הַתּוֹרָה, אֵלּוּ אוֹמְרִים מִצְוֹת אֵלּוּ אֲמֶת הָיוּ, וּכְבָר בָּטְלוּ בַּזְּמַן הַזֶּה, וְלֹא הָיוּ נוֹהֲגוֹת לְדוֹרוֹת. וְאֵלּוּ אוֹמְרִים דְּבָרִים נִסְתָּרוֹת יֵשׁ בָּהֶם, וְאֵינָן כִּפְשׁוּטָן, וּכְבָר בָּא מָשִׁיחַ, וְגִלָּה נִסְתְּרֵיהֶם. וּכְשֶׁיַּעֲמוֹד הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ בֶּאֱמֶת, וְיַצְלִיחַ וְיָרוּם וְיִנָּשֵׂא, מִיַּד הֵם כּוּלָּן חוֹזְרִין וְיוֹדְעִים שֶׁשֶּׁקֶר נָחֲלוּ אֲבוֹתֵיהֶם, וְשֶׁנְּבִיאֵיהֶם וַאֲבוֹתֵיהֶם הִטְעוּם:

כסף משנה

פי"א ג הפרק הזה ושאחריו אמונות טובות בביאת משיחנו ואין לי לפרש בהם דבר רק במה שכתב רבינו (ה"ג) **אל יעלה בדעתך וכו' עד שנהרג בעונות וכו'** וכתב הראב"ד א"א והלא בן כוזיבא היה אומר וכו'. ודברי הראב"ד אמת והכי איתא בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ג:) אבל באיכה רבתי בפסוק בלע ה' ולא חמל אומר שנהרג על ידי א"ה וסובר רבינו דהא דאמרו פרק חלק אתיא דלא כשמואל דאמר אין בין העוה"ז לימות המשיח אלא שעבוד מלכיות ורבינו סובר כשמואל וכמבואר בפרק שאחר זה ולכן כתב סברת המדרש. ומ"מ מה שכתב שר"ע היה נושא כליו צ"ע היכא מייתי לה:

רדב"ז

פי"א א המלך המשיח וכו'. כל זה מבואר מן הכתובים ובדברי רז"ל במדרשים ואגדות:

ג ואל יעלה על דעתך וכו'. ולענין בן כוזיבא אין ספק שהיה מחלוקת בין החכמים מקצתם לא האמינו שהוא משיח וקצתם האמינו ור"ע מכללם ואפילו אחר ששלחו חכמים אי מורח ודאין או לא לא חזר בו ר"ע שמא לא בא לפניו דין שיהיה צריך לדון ע"י הריחו עד שנהרג אז נתברר לכל שלא היה משיח. ומה שנראה מדברי הראב"ד שישראל הרגוהו לא משמע הכי אלא הגוים הרגוהו ויש לפרש הא דאמרינן בפרק חלק כיון דחזיוהו דלא מורח ודאין קטלוה כלומר רפו ידיהם ממנו ובאו הגוים והרגוהו א"נ אגדות חלוקות הן:

ועיקר הדברים ככה וכו' עד סוף. הכל מקובץ מהמדרשות ומהכתובים ודברים מקובלים מפי סופרים ומפי ספרים:

פרק שנים עשר

א אַל יַעֲלֶה עַל הַלֵּב שֶׁבִּימוֹת הַמָּשִׁיחַ יִבָּטֵל דָּבָר מִמִּנְהָגוֹ שֶׁל עוֹלָם. אוֹ יִהְיֶה שָׁם חִדּוּשׁ בְּמַעֲשֵׂה בְּרֵאשִׁית. אֶלָּא עוֹלָם כְּמִנְהָגוֹ נוֹהֵג. וְזֶה שֶׁנֶּאֱמַר בִּישַׁעְיָה ״וְגָר זְאֵב עִם כֶּבֶשׂ וְנָמֵר עִם גְּדִי יִרְבָּץ״ מָשָׁל וְחִידָה. עִנְיַן הַדָּבָר שֶׁיִּהְיוּ יִשְׂרָאֵל יוֹשְׁבִין לָבֶטַח עִם רִשְׁעֵי עַכּוּ״ם הַמְשׁוּלִים כִּזְאֵב וְנָמֵר. שֶׁנֶּאֱמַר ״זְאֵב עֲרָבוֹת יְשָׁדְּדֵם וְנָמֵר שֹׁקֵד עַל עָרֵיהֶם״. וַיַּחְזְרוּ כֻּלָּם לְדַת הָאֱמֶת. וְלֹא יִגְזְלוּ וְלֹא יַשְׁחִיתוּ. אֶלָּא יֹאכְלוּ דָּבָר הַמֻּתָּר בְּנַחַת עִם יִשְׂרָאֵל. שֶׁנֶּאֱמַר ״וְאַרְיֵה כַּבָּקָר יֹאכַל תֶּבֶן״. וְכֵן כָּל כַּיּוֹצֵא בְּאֵלּוּ הַדְּבָרִים בְּעִנְיַן הַמָּשִׁיחַ הֵם מְשָׁלִים. וּבִימוֹת הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ יְוָדַע לַכֹּל לְאֵי זֶה דָּבָר הָיָה מָשָׁל. וּמָה עִנְיָן רָמְזוּ בָּהֶן:

אל יעלה על הלב שבימות המשיח כו׳ עד משלים. ה״א והלא כתוב כתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ:

ב אָמְרוּ חֲכָמִים אֵין בֵּין הָעוֹלָם הַזֶּה לִימוֹת הַמָּשִׁיחַ אֶלָּא שִׁעְבּוּד מַלְכֻיּוֹת בִּלְבַד. יֵרָאֶה מִפְּשׁוּטָן שֶׁל דִּבְרֵי הַנְּבִיאִים. שֶׁבִּתְחִלַּת יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ תִּהְיֶה מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג. וְשֶׁקֹּדֶם מִלְחֶמֶת גּוֹג וּמָגוֹג יַעֲמֹד נָבִיא לְיַשֵּׁר יִשְׂרָאֵל וּלְהָכִין לִבָּם. שֶׁנֶּאֱמַר ״הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה״ וְגוֹ׳. וְאֵינוֹ בָּא לֹא לְטַמֵּא הַטָּהוֹר. וְלֹא לְטַהֵר הַטָּמֵא. וְלֹא לִפְסֹל אֲנָשִׁים שֶׁהֵם בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת. וְלֹא לְהַכְשִׁיר מִי שֶׁהֶחְזְקוּ פְּסוּלִין. אֶלָּא לְשׂוּם שָׁלוֹם בָּעוֹלָם. שֶׁנֶּאֱמַר ״וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים״. וְיֵשׁ מִן הַחֲכָמִים שֶׁאוֹמְרִים שֶׁקֹּדֶם בִּיאַת הַמָּשִׁיחַ יָבוֹא אֵלִיָּהוּ. וְכָל אֵלּוּ הַדְּבָרִים וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן לֹא יֵדַע אָדָם אֵיךְ יִהְיוּ עַד שֶׁיִּהְיוּ. שֶׁדְּבָרִים סְתוּמִין הֵן אֵצֶל הַנְּבִיאִים. גַּם הַחֲכָמִים אֵין לָהֶם קַבָּלָה בִּדְבָרִים אֵלּוּ. אֶלָּא לְפִי הֶכְרֵעַ הַפְּסוּקִים. וּלְפִיכָךְ יֵשׁ לָהֶם מַחְלֹקֶת בִּדְבָרִים אֵלּוּ. וְעַל כָּל פָּנִים אֵין סִדּוּר הַוַּיַּת דְּבָרִים אֵלּוּ וְלֹא דִּקְדּוּקֵיהֶן עִקָּר בַּדָּת. וּלְעוֹלָם לֹא יִתְעַסֵּק אָדָם בִּדְבְרֵי הַהַגָּדוֹת. וְלֹא יַאֲרִיךְ בַּמִּדְרָשׁוֹת הָאֲמוּרִים בְּעִנְיָנִים אֵלּוּ וְכַיּוֹצֵא בָּהֶן. וְלֹא יְשִׂימֵם עִקָּר. שֶׁאֵין מְבִיאִין לֹא לִידֵי יִרְאָה וְלֹא לִידֵי אַהֲבָה. וְכֵן לֹא יַחְשֹׁב הַקִּצִּין. אָמְרוּ חֲכָמִים תִּפַּח רוּחָם שֶׁל מְחַשְּׁבֵי הַקִּצִּים. אֶלָּא יְחַכֶּה וְיַאֲמִין בִּכְלַל הַדָּבָר כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ:

ג בִּימֵי הַמֶּלֶךְ הַמָּשִׁיחַ. כְּשֶׁתִּתְיַשֵּׁב מַמְלַכְתּוֹ וְיִתְקַבְּצוּ אֵלָיו כָּל יִשְׂרָאֵל. יִתְיַחֲסוּ כֻּלָּם עַל פִּיו בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ שֶׁתָּנוּחַ עָלָיו. שֶׁנֶּאֱמַר ״וְיָשַׁב מְצָרֵף וּמְטַהֵר״ וְגוֹ׳. וּבְנֵי לֵוִי מְטַהֵר תְּחִלָּה וְאוֹמֵר זֶה מְיֻחָס כֹּהֵן וְזֶה מְיֻחָס לֵוִי. וְדוֹחֶה אֶת שֶׁאֵינָן מְיֻחָסִין לְיִשְׂרָאֵל. דְּהַרְי הוּא אוֹמֵר ״וַיֹּאמֶר הַתִּרְשָׁתָא לָהֶם״ וְגוֹ׳ ״עַד עָמֹד כֹּהֵן לְאוּרִים וּלְתֻמִּים״. הִנֵּה לָמַדְתָּ שֶׁבְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ מְיֻחָסִין הַמְּחֻזָּקִין וּמוֹדִיעִין הַמְיֻחָס. וְאֵינוֹ מְיֻחָס יִשְׂרָאֵל אֶלָּא לְשִׁבְטֵיהֶם. שֶׁמּוֹדִיעַ שֶׁזֶּה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי וְזֶה מִשֵּׁבֶט פְּלוֹנִי. אֲבָל אֵינוֹ אוֹמֵר עַל שֶׁהֵן בְּחֶזְקַת כַּשְׁרוּת זֶה מַמְזֵר וְזֶה עֶבֶד. שֶׁהַדִּין הוּא שֶׁמִּשְׁפָּחָה שֶׁנִּטְמְעָה נִטְמְעָה:

ד לֹא נִתְאַוּוּ הַחֲכָמִים וְהַנְּבִיאִים יְמוֹת הַמָּשִׁיחַ. לֹא כְּדֵי שֶׁיִּשְׁלְטוּ עַל כָּל הָעוֹלָם. וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּרְדּוּ בָּעַכּוּ״ם. וְלֹא כְּדֵי שֶׁיִּנָּשְׂאוּ אוֹתָם הָעַמִּים. וְלֹא כְּדֵי לֶאֱכֹל וְלִשְׁתּוֹת

וְלִשְׁמֹחַ. אֶלָּא כְּדֵי שֶׁיִּהְיוּ פְּנוּיִין בַּתּוֹרָה וְחָכְמָתָהּ. וְלֹא יִהְיֶה לָהֶם נוֹגֵשׁ וּמְבַטֵּל. כְּדֵי שֶׁיִּזְכּוּ לְחַיֵּי הָעוֹלָם הַבָּא. כְּמוֹ שֶׁבֵּאַרְנוּ בְּהִלְכוֹת תְּשׁוּבָה:

ה וּבְאוֹתוֹ הַזְּמַן לֹא יִהְיֶה שָׁם לֹא רָעָב וְלֹא מִלְחָמָה. וְלֹא קִנְאָה וְתַחֲרוּת. שֶׁהַטּוֹבָה תִּהְיֶה מַשְׁפַּעַת הַרְבֵּה. וְכָל הַמַּעֲדָנִים מְצוּיִין כֶּעָפָר. וְלֹא יִהְיֶה עֵסֶק כָּל הָעוֹלָם אֶלָּא לָדַעַת אֶת ה' בִּלְבַד. וּלְפִיכָךְ יִהְיוּ יִשְׂרָאֵל חֲכָמִים גְּדוֹלִים וְיוֹדְעִים דְּבָרִים הַסְּתוּמִים וְיַשִּׂיגוּ דַּעַת בּוֹרְאָם כְּפִי כֹּחַ הָאָדָם. שֶׁנֶּאֱמַר "כִּי מָלְאָה הָאָרֶץ דֵּעָה אֶת ה' כַּמַּיִם לַיָּם מְכַסִּים":

כסף משנה

פי"ב ב אין בין העולם הזה לימות המשיח וכו'. מימרא דשמואל בפרק חלק (סנהדרין דף צ"א:):

ואינו בא לא לטמא וכו'. בסוף עדיות איפליגו תנאי אם אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב או לא ופוסק רבינו כחכמים שאומרים שם שאינו בא לרחק ולא לקרב אלא לעשות שלום ביניהם:

אמרו חכמים תיפח רוחם של מחשבי קצים. כך אמרו בפרק חלק (סנהדרין דף צ"ז:):

ג ובני לוי מטהר תחלה וכו'. פרק עשרה יוחסין (קידושין דף ע"א) מימרא דרבי חמא בר חנינא:

הרי הוא אומר ויאמר התרשתא וכו'. בתוספתא דפ"ק דכתובות אמרו עד עמוד כהן לאורים ולתומים כאדם שאומר לחבירו עד שיבוא משיח:

סליקו הלכות מלכים בס"ד

רדב"ז

פי"ב א אל יעלה על לב וכו'. השיג הראב"ד ז"ל והלא כתוב בתורה והשבתי חיה רעה מן הארץ ע"כ. ואין זו השגה, כמו ששאר הכתובים משל גם זה משל על אומה רעה כמו שדרשו על חיה רעה אכלתהו. אבל מה שראוי להאמין בזה שהדברים הם גם כפשוטם בארץ ישראל כדכתיב לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי כי מלאה הארץ, הארץ הידועה, וכן והשבתי חיה רעה מן הארץ, אבל בשאר ארצות עולם כמנהגו נוהג והכתובים הם משל שכן כתוב ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה ובא"י יתקיים הפשט והמשל, וברוך יודע האמת. וגם רבינו לא גמר אומר שהכתובים הם משל למה שכתב הוא אלא בימי המשיח יודע למה הם רומזים:

ב אמרו חכמים וכו'. שמואל אמרה בס"פ אין עומדין:

יעמוד נביא לישראל וכו'. דכתיב לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות וגו'. ואני סובר שהוא יסמוך סמוכים בא"י כאשר כתבתי בהלכות סנהדרין ע"ש:

יש מן החכמים וכו'. כיון שאין דברים אלו לענין הלכה ולא לקיים עיקר מן העיקרים אין ראוי לדקדק בהם וכו' כאשר האריך רבינו אלא אם יתמהמה חכה לו כי בוא יבא לא יאחר והוא יגלה הדברים הנסתרים:

ג בימי מלך המשיח וכו'. פרק עשרה יוחסין אמרינן משפחה שנטמעה נטמעה וא"כ קרא דכתיב ויצא מצרף בלויים וכהנים מיירי לפי שאין לויים עולים לדוכן ולא כהנים לעבודה אלא מיוחסים:

ד לא נתאוו החכמים והנביאים וכו'. כבר האריך רבינו בכיוצא בזה בהלכות תשובה פרק תשיעי:

וזה סדר הפרקים: פ"א ביאור שלש מצות שנצטוו ישראל בכניסתם לארץ ואחת מהן למנות להם מלך. וכלל בו את מי ממנין והיאך ממנין וכן לכל שאר שררות שבישראל. ושהמלכות ירושה לבית דוד משא"כ במלכי ישראל. וסדר משיחת המלכים. וכל זה ראוי להקדימו: פ"ב ביאר בו כיצד מתנהגין עם המלך וקרא דשום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך ואם מחל על כבודו אין כבודו מחול. וכלל בו הדברים שנוהגין במלך ויש ישיבה בעזרה למלכי בית דוד וכבודו גדול מכבוד הנביא. וכיצד מתנהג הוא עם העם: פ"ג ביאר בו מה שנצטוה בו המלך ומה שנזהר ממנו ומלכי בית דוד דנין ודנין אותם משא"כ במלכי ישראל. וכלל בו דין המורד במלכות. ויש לו רשות להמית בסייף ולהכות בשוטים ולא להפקיר ממון. והעוסק במצוה פטור מגזירת המלך: פ"ד ביאר בו הדברים שהמלך מותר בהם והם כל הפרשה האמורה במלך ע"י שמואל הנביא. וכלל בו הדברים שהוא זוכה בהם ודינא דמלכותא דינא: פ"ה ביאר בו מלחמת הרשות ומלחמת מצוה והחילוקים אשר ביניהם. ולמחות את זכר עמלק. וכלל בו המקום שאסור לדור בו והוא מצרים וכל גבולה וכלל בה שאסור לצאת מא"י אלא מתוך דוחק גדול ושכר הדר בה וכתב זה אחר מה שכתב ומותר לשכון בכל העולם: פ"ו ביאר בו ענין וקראת אליה לשלום והחילוק שיש בין שבעה עממים לשאר גוים. וצריך שיקבלו עליהם מס ועבדות ושבע מצות בני נח. וכלל בו שלש אגרות ששלח יהושע. ודין עמון ומואב. וענין לא תשחית את עצה. ואיזה אילן מותר לקצצו ואיזה אסור. וצרין על עיירות של עכו"ם ואפילו בשבת. ומת מצוה קנה מקומו. ומצות יד תהיה לך ויתד תהיה לך שכל זה תלוי במלחמה וכל ישראל מצווין בהם: פ"ז ביאר המצות שהן על כהן משוח מלחמה ומה משמיע את העם ומי משמיעם והדברים אשר משמיע השוטר. והאנשים החוזרים מעורכי המלחמה מה הם עושים. ומצות נקי יהיה לביתו שנה אחת. וכלל בו עונש הירא במלחמה ולא ימס את לבב אחיו: פ"ח ביאר בו חלוצי צבא במה הם מותרין. ודין אשת יפת תאר שאינה מותרת אלא לחלוצי צבא ואפילו כהן מותר בה. וכלל בה שאין כורתין להם ברית עד שיקבלו עליהם שבע מצות ב"נ. והמקיימן הרי הוא מחסידי אומות העולם: פ"ט נמשך אחר הקודם לו לבאר שבע מצות ב"נ ומהו חייב ועל איזה דרך חייב. וכלל כולן בזה הפרק על הסדר והדברים שיש חילוק בינם לבין ישראל. וחתם הפרק שחייבים להושיב דיינים: פ"י נמשך אחר הקודם לו לבאר דיני שגגות ואונסין שלהם ואם נתגייר ורצה לחזור אין שומעין לו ואם עבר עבירה ונתגייר מה דינו. וכלל בו הדברים האסורים לב"נ אבל אין נהרגין עליהן. ואם דנין אותם בדינינו או בדיניהם: פי"א ביאר בו ענין מלך המשיח וכן הפרק הבא אחריו. ואיחר אותם לפי שהם באחרית הימים. ומ"מ ראוי היה לקבוע אותם בהלכות מלכים והם דברים מחזיקים האמונה וידי עייפי הגלות והוא אחד משלשה עשר עיקרים כמאמר הנביא אם יתמהמה חכה לו כי בא יבא לא יאחר. וכתיב פתאם יבא אל היכלו האדון אשר אתם מבקשים, במהרה בימינו אמן וכי"ר:

סימן ד

ביאת אליהו

א. בקשר עם סיום ספר הי"ד להרמב"ם בשנה זו ביום העשירי[1] בשבט[2],

- שבו מסיימים רבים מישראל מחזור שלישי[3] דלימוד הרמב"ם[4] ע"פ המנהג שנתפשט ונתקבל בתפוצות ישראל[5] ללמוד ג' פרקים בכל יום (ובמקביל - סיום מחזור שלישי בלימוד ספר המצוות, גם ע"י נשים וטף), ובו מסיימים גם מחזור ראשון[6] דלימוד הרמב"ם בסדר הלימוד דפרק אחד ליום -

מן הראוי להתעכב על סיום הרמב"ם בענין הקשור עם אחדותם של ישראל, שכן, עי"ז שרבים מישראל בכל קצוי תבל מתאחדים בלימוד הרמב"ם - "משנה תורה"[7], "מקבץ לתורה שבעל פה כולה"[7], "הלכות הלכות"[7], דכל התורה כולה (גם ההלכות שאינן נוהגות בזמן הזה - משא"כ בשאר ספרי הפוסקים. עד לשו"ע) - נעשית אחדותם של כל ישראל בתכלית השלימות, עי"ז שמתאחדים בלימוד הכולל כל התורה, שלימות התורה[8], [ובספר ובאופן "שיהיו[9] כל הדינין גלויין לקטן ולגדול בדין כל מצוה ומצוה"].

ב. בפרק האחרון ד"הלכות מלכים ומלחמות ומלך המשיח"[10], שהוא גם סיום וחותם ספר הי"ד - כותב הרמב"ם כמה פרטים בנוגע לסדר דימות המשיח, וביניהם גם ענין הקשור עם אחדותם של ישראל, וז"ל[11]:

"יראה מפשוטם של דברי הנביאים שבתחלת ימות המשיח תהי' מלחמת גוג ומגוג, ושקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר[12] הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'. ואינו בא לא לטמא הטהור ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות, ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר[13] והשיב לב אבות על בנים".

וממשיך, "ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו".

---

1) "העשירי יהי' קודש" - לשון הכתוב בחוקותי כז, לב. וראה ס' הבהיר סק"ג. ובהנסמן שם בלקו"ש ח"ו ס"ע 290 .

2) ומגלגלין זכות ליום זכאי - יום ההילולא דכ"ק מו"ח אדמו"ר, שביום זה, "כל מעשיו ועבודתו אשר עבד כל ימי חייו .. מתגלה ומאיר בבחי' גילוי מלמעלה למטה .. ופועל ישועות בקרב הארץ" (אגה"ק סי' ז"ך וכ"ח. וראה גם סידור (עם דא"ח) שער הל"ג בעומר (דש, סע"ב ואילך). ובכ"מ).

3) ד"בתלת זימני הוי חזקה" (ב"ק קו, ריש ע"ב. ש"נ).

4) להעיר מהרמז בפרשת השבוע דהשבת שממנו מתברך העשירי בשבט (ראה זח"ב סג, ב. פח, א) - רבות מופתי בארץ מצרים" (בא יא, ט), ר"ת רמב"ם (כדאיתא בספרים).

5) ראה רמב"ם הל' ממרים פ"ב ה"ב.

6) שעי"ז נעשה פתיחת הענין כו', התגברות על "כל התחלות קשות" (מכילתא ופרש"י יתרו יט, ה. וראה לקו"ש ח"כ ס"ע 74 ואילך).

7) לשון הרמב"ם בהקדמתו לספר הי"ד.

8) ראה קונטרס משיחות אחש"פ והתוועדויות שלאח"ז תשד"מ (לקו"ש חכ"ז ע' 229 ואילך).

9) ל' הרמב"ם בהקדמתו - היינו שקובע ומפרש כוונת חיבורו - לקטן ולגדול.

ומי יבוא אחרי המלך, שממשה עד משה לא קם כמשה: ויהי בישורון מלך משה בן עמרם ומשה בן מיימון הספרדי.

10) כ"ה לשון הכותרת לפרקים י"א וי"ב דהל' מלכים בדפוס ויניציאה (רפד. שי).

11) הלכה ב.

12) מלאכי ג, כג.

13) שם, כד.

וצריך להבין:

א) בהלכה שלאח״ז[14] כותב הרמב״ם ״בימי המלך המשיח .. יתייחסו כולם על פיו .. ואינו מייחס ישראל אלא לשבטיהם, שמודיע שזה משבט פלוני וזה משבט פלוני, אבל אינו אומר על שהם בחזקת כשרות זה ממזר וזה עבד, שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה״.

וע״פ הידוע גודל הדיוק בלשון הרמב״ם, ״בלשון ברורה ודרך קצרה״ - אינו מובן: מדוע בנוגע לאליהו כותב הרמב״ם ״אינו בא .. לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין״[15] - לכאורה, הול״ל ״אינו אומר על מי שהוחזק כשר שהוא פסול, ולא על מי שהוחזק פסול שהוא כשר״, כהלשון בהלכה שלאח״ז ״אינו אומר כו׳״, ומדוע משנה וכותב ״אינו בא כו׳״?

ב) המשך ההלכה, ״ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו״ - הרי, הפלוגתא (לכאורה) אינה אלא בנוגע לזמן ביאתו (״קודם מלחמת גוג ומגוג״, או ״קודם ביאת המשיח״, כלומר, בסמיכות לביאת המשיח ממש), אבל, גם לדעתם ״אינו בא לא לטמא הטהור וכו׳ אלא לשום שלום בעולם״, וא״כ, הו״ל לכתוב בסדר שונה: לכל לראש - בנוגע לזמן ביאתו, ״קודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא כו׳״, ״ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו״, ולאח״ז בנוגע לפעולתו של אליהו - ״אינו בא כו׳ אלא לשום שלום בעולם״, ומדוע כותב בשינוי הסדר - להביא את הדעה הנוספת בנוגע לזמן ביאתו (לא בענין שבו פליגי, אלא לאחרי אריכות הדברים בנוגע לפעולתו, אף שבענין זה לא פליגי?!

ג. ויובן בהקדים שאלה נוספת - כיצד יתכן פלוגתא אם אליהו יבוא ״קודם מלחמת גוג ומגוג״ או ״קודם ביאת המשיח״, הרי זה היפך הכלל[16] שלא תתכן פלוגתא במציאות?!

ועד״ז נשאלת אותה שאלה בנוגע לענין ד״אינו בא כו׳ אלא לשום שלום בעולם״:

מקור דברי הרמב״ם הוא - בסיום מסכת עדיות[17]: ״א״ר יהושע מקובל אני מרבן יוחנן בן זכאי ששמע מרבו, ורבו מרבו, הלכה למשה מסיני, שאין אליהו בא לטמא ולטהר לרחק ולקרב, אלא לרחק המקורבין בזרוע (שהכל מחזיקים אותם בפסולים אלא שנתקרבו בזרוע[18]), ולקרב המרוחקין בזרוע .. רבי יהודה אומר לקרב אבל לא לרחק (המשפחה הכשרה שנתרחקה בזרוע הוא מקרב, אבל אינו מרחק אותה שנתקרבה בזרוע[17]). רבי שמעון אומר להשוות המחלוקת. וחכמים אומרים לא לרחק ולא לקרב, אלא לעשות שלום בעולם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי׳ הנביא וגו׳ והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם״. ופסק הרמב״ם כדברי חכמים[19].

והנה, בפירוש ד״הלכה למשה מסיני״ - דלכאורה, ב״הלכה למשה מסיני .. הפירושים המקובלים מפי משה .. אין מחלוקת בהם בשום פנים״[20] - מבאר הרמב״ם בפירוש המשנה:

14) הלכה ג.

15) אף שי״ל בפשטות שהעתיק לשון המשנה, כדרכו בכ״מ. [- הרי גם במשנה יל״ע בדיוק הל׳].

16) ראה שד״ח מערכת כללים מע׳ המ״ם כלל קסד.

17) ויש לקשר עם יום ההילולא דכ״ק מו״ח אדמו״ר (כנ״ל הערה 2) - כידוע המנהג לעשות סיום מסכת ביום ההילולא, שאז עושין שמחה לגמרה של תורה (רמ״א - או״ח סתקנ״א ס״י. יו״ד סו״ס רמו).

ולהעיר שמסכת עדיות נקראת ״בחירתא״ (ברכות כז, א (ובפרש״י). וש״נ) כלומר, הלכות מובחרות. וי״ל שענין זה מרומז בשם ״עדיות״ - (גם) מלשון ״עידית״.

18) פי׳ הרע״ב.

19) כס״מ כא.

20) רמב״ם בהקדמתו לפיהמ״ש. ראה הל׳ ממרים פ״א ה״ג.

"לא נשמע ממשה רבינו ע"ה זה הלשון, אבל נשמע ממנו זה הענין, לפי שמשה סיפר בביאת המשיח ולשון התורה, אם יהי' נדחך בקצה השמים וגו'[21] ושב ה' אלקיך את שבותך וגו'[22] ומל ה' אלקיך וגו'[23], וזולת זה, והגיד להם גם כן מפי הגבורה בהקדמותיו וסיבותיו, ושיקדים אותו האיש לישר לו הארץ, והוא אליהו, והודיע להם שהאיש ההוא לא יוסיף ולא יגרע בתורה, אבל יסלק ויסיר החמסים בלבד, ואין בזה מחלוקת ולא הכחשה, אבל נפלה מחלוקת ברעות שיסיר, מה הם כו'".

ועד"ז בנוגע לפלוגתתם בפירוש הפסוק[24] "והשיב לב אבות על בנים" וגו'"[25]:

לדעת ת"ק ור' יהודה - "עתיד לומר ברוח הקודש זה מבני בניו של זה", כלומר, שהפסוק קאי בעניני יוחסין, "אלא, שזה אומר לרחק ולקרב, וזה אומר לקרב ולא לרחק, לפי שסברתו שאין החמס אלא לרחק הכשר בלבד, וזהו שבא להסיר",

ולדעת ר"ש - "אבות אלו החכמים ובנים אלו התלמידים, שיהי' לב כולם שוה ולא יפול ביניהן מחלוקת".

ולדעת חכמים - "אתיא קרא כפשטי' לב אבות על בנים, ולא הוצרך לפרש"[26], או כדברי חכמים בפירוש המשנה, "אבל חכמים אומרים אין עושק ביוחסין, כל הנקרא בשמו, הכל יתייחסו אל האמת, והתורה היא אב הכל, אבל המעקשות והרעות הם השנאות שבין בני אדם, לפי שהם חנם, והוא חומס בשנאתו, והוא אמרם לעשות שלום בעולם"[27].

אמנם, סוכ"ס הרי זו פלוגתא במציאות - שהרי, לדעת ת"ק ירחק את המקורבין בזרוע ויקרב את המרוחקין בזרוע, לדעת ר' יהודה יקרב ולא ירחק, ולדעת ר"ש וחכמים לא ירחק ולא יקרב אלא לעשות שלום בעולם?!

ד. ויש לומר הביאור בכל זה - בהקדמה, שבביאת אליהו הנביא לעתיד לבוא ישנם ב' אופנים:

א) כחלק ושלב (התחלה) דגאולה, שעז"נ "הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום הגדול והנורא",

ב) כענין בפ"ע שעדיין אינו חלק ושלב דגאולה, כלומר, גם לאחרי שיבוא בפועל, ויעשה כמה פעולות כו', אין זה עדיין חלק ושלב דגאולה, אלא ענין בפ"ע - ע"ד ובדוגמת עניניו ופעולותיו בזמן התנ"ך[28], דברי נבואתו לאחאב, המאורע עם נביאי הבעל בהר הכרמל, וכיו"ב בכל פרטי הענינים שנאמרו בתנ"ך ובתושבע"פ אודות דברי ימי חייו של אליהו הנביא, לפני ש"ויעל אליהו בסערה השמים"[29]

21) נצבים ל, ד.
22) שם, ג.
23) שם, ו.
24) ראה ליקוטים למשניות, שבהבאת הפסוק רמז התנא תירוץ לשאלה הנ"ל, "דאם הוא הלכתא קרא ל"ל, אלא, דההלכה לא היתה רק שאליהו יבוא להסיר החמסים, ובאיזה חמסים היינו דפליגי בפירושי' דהך קרא, ובזה לא תקשי היכי פליגי על ההלכה".
25) ראה פי' הרע"ב והתויו"ט.
26) פי' התויו"ט.

27) ובפירוש הראב"ד - "להשוות את המחלוקת שיש בין החכמים בדברי תורה .. דריש מהני קראי דלעיל דכתיב זכרו תורת משה עבדי אשר צויתי אותו בחורב על כל ישראל חוקים ומשפטים, וכתיב בתרי' הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא וגו', והשיב לב אבות על בנים וגו', כלומר, על החוקים והמשפטים ישוה לב האבות עם לב הבנים שלא תהי' עוד מחלוקת ביניהם.

וחכמים אומרים לעשות שלום בעולם, כלומר, לעשות שלום לישראל מן האומות ולבשר אותם על ביאת הגואל, וזה יום אחד לפני ביאת המשיח, והיינו דכתיב הנה אנכי שולח לכם את אלי' הנביא לפני בוא יום ה' הגדול והנורא והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם, כלומר, לב האבות והבנים אשר נפל בם מורך מפחד וברחו אלה פה ואלה פה מפני צרותם, ישוב אותו היום לגבורתו, וישובו אלה את אלה ויתנחמו זה בזה".
28) ראה מלכים א' יז, א ואילך.
29) מלכים ב' ב, יא.

(בגופו ממש[30]), ועד״ז (ועיקר בנדו״ד שהוא לאחר עלותו השמים) כו״כ ענינים ומאורעות בזמנים שלאח״ז, כמבואר במדרז״ל, ובמיוחד - בתנא דבי אליהו זוטא ותנא דבי אליהו רבה.

והפלוגתא היא בפירוש הפסוק ד״הנה אנכי שולח לכם את אלי׳ וגו׳ והשיב לב אבות על בנים וגו׳״ - מה הם הענינים שנכללים בביאת אליהו כחלק ושלב דגאולה, כדלקמן.

ה. הפלוגתא במשנה - אם בא לרחק ולקרב, לקרב אבל לא לרחק, או לעשות שלום בעולם:

ע״פ האמור שלא תתכן פלוגתא במציאות - הרי, לכו״ע ירחק את המקורבין בזרוע ויקרב את המרוחקים בזרוע [ורק משפחה שנטמעה מחמת שלא נודע פסולה, יניחנה בכשרותה, ״שהדין הוא שמשפחה שנטמעה נטמעה״, משא״כ כשנודע פסולה, אלא שנתקרבו בזרוע], והפלוגתא אינה אלא האם ענין זה הוא בכלל ד״יסלק ויסיר החמסים״, שקבלה בידינו ממשה רבינו אודות ביאת אליהו בקשר למשיח, או שהפעולה דריחוק וקירוב הו״ע בפ״ע, ואינה שייכת לסילוק החמסים בביאת אליהו כחלק ושלב דגאולה.

לדעת ת״ק - ריחוק המקורבין בזרוע וקירוב המרוחקין בזרוע, שניהם בכלל החמסים הנ״ל שיסלק אליהו;

לדעת ר׳ יהודה - סילוק החמס הוא רק קירוב המרוחקין בזרוע, אבל ריחוק המקורבין בזרוע - אף שאליהו יעשה זה[31]

[(שהרי רק משפחה שנטמעה נטמעה, משא״כ כשנודע פסולה, אלא שנתקרבו בזרוע), מ״מ,] אין זה בכלל פעולתו לסלק החמס [(וי״ל שס״ל שקירוב (בזרוע) אינו ״חמס״)];

ולדעת חכמים - ״אין עושק ביוחסין״, ובמילא, אף שאליהו יעשה זה, אין זה בכלל פעולתו לסלק החמסים, אלא, הפעולה דלסלק החמסים היא - ״לעשות שלום בעולם״.

ו. ופסק הרמב״ם כחכמים - ״אינו בא לא לטמא הטהור, ולא לטהר הטמא, ולא לפסול אנשים שהם בחזקת כשרות ולא להכשיר מי שהוחזקו פסולין, אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים״:

הרמב״ם אינו יכול לכתוב שאליהו ״אינו מטמא ומטהר פוסל ומכשיר כו׳״, שכן, במקרה שנודע הפסול (שלא שייך הדין ד״משפחה שנטמעה נטמעה״) יפסול ויכשיר כו׳,

ולכן, מדייק וכותב ״אינו בא כו׳״, היינו, שביאת אליהו - עלי׳ נאמר ״הנה אנכי שולח לכם את אלי׳ גו׳״, ביחד עם הקבלה שיסלק ויסיר החמסים - אינה לטמא או לטהר, לפסול או להכשיר (אף שיתכן שיצטרך לעשות זאת בפועל - בהתאם לנסיבות כו׳), אלא, ביאת אליהו היא - ״לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים״.

ז. וממשיך הרמב״ם, ״ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו״:

---

30) ראה אנציק׳ תלמודית בערכו (ע׳ ו׳). וש״נ. ביאור מעלה זו בפנימיות הענינים - ראה ספר הליקוטים (דא״ח להצ״צ) ערך משה (ע׳ א׳תריט ואילך). המשך תרס״ו ס״ע קנח ואילך. ובכ״מ (ע״ד החילוק דמשה ואליהו).

31) ברע״ב כאן ״אינו מרחק אותה שנתקרבה בזרוע״, ומפשטות הלשון משמע לכאורה שהמציאות היא שלא ירחק. צ״ע, דממה-נפשך: אם בזמן ביאת אליהו נטמעה כבר (לאחרי שנתקרבה בזרוע) ורק אליהו וכיו״ב יודע - מהי סברת הת״ק שירחק, ואם בזמן ביאת אליהו נודע עדיין שנתקרבה בזרוע - מהי סברת ר״י שלא ירחק, הרי לא נטמעה? ! משא״כ את״ל שהפירוש הוא שאינו בא לרחק, אף שירחק בפועל, כבפנים, או ששתי תקופות הן (ראה לקמן ס״ט).

ע"פ האמור לעיל, הרי, הפלוגתא אינה אלא מהי פעולתו של אליהו בסילוק החמסים, אבל, שייכותה של פעולה זו לאליהו ("הנה אנכי שולח לכם את אלי' גו' והשיב לב אבות על בנים גו'") - היא לכו"ע.

ועל זה מוסיף הרמב"ם "ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו" - שכל הפעולה שאליהו יסיר ויסלק החמסים ("והשיב לב אבות על בנים גו'"), הו"ע בפ"ע, כלומר, פעולה שיעשה אליהו הנביא, ואילו הענין דשליחות זו דאליהו, "הנה אנכי שולח גו' לפני בוא יום הוי' הגדול והנורא" - "קודם ביאת המשיח יבוא אליהו" לבשר ביאתו, כסוגיית הגמרא[32] ש"לפני ביאת בן דוד יבוא אליהו לבשר"[33] (אע"פ שיעמוד כבר לפנ"ז, קודם מלחמת גוג ומגוג", ויעשה כמה ענינים כו').

ועפ"ז אתי שפיר כל פרטי הדיוקים והסדר כו' - בדברי הרמב"ם:

"יראה מפשוטן של דברי הנביאים .. שקודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד[34] נביא לישר ישראל ולהכין לבם, שנאמר הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'" - שמאורע (מציאות) זה הוא אליבא דכו"ע;

וממשיך, "ואינו בא כו' אלא לשום שלום בעולם, שנאמר והשיב לב אבות על בנים", כדעת החכמים שהקבלה אודות סילוק החמסים, "והשיב לב אבות על בנים", היא - בשייכות ליום הוי', ביאת המשיח (ובזה גופא - "לא לטמא כו' ולא לפסול כו' אלא לשום שלום בעולם", כדעת חכמים);

ומוסיף, "ויש מן החכמים שאומרים שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו" (לבשר ביאתו) - שכל סילוק החמסים הו"ע בפ"ע, ואילו הענין דביאת אליהו לפני יום הוי' גו', הוא - "שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו"[35].

ח. ולתוספת ביאור - בהסבר וטעם פלוגתתם:

ב"גאולה" - יציאה ממצב של גלות - כמה אופנים וחילוקים כו', ביחס למצב שבו נמצאים לפנ"ז.

ולדוגמא:

בעת יצי"מ (ובפרט בעת מ"ת) בטלה המציאות והאפשרות דעבדות בנוגע לבנ"י, ונעשו בני-חורין, וע"ד ההלכה - כמ"ש[36] "כי לי בני ישראל עבדים", "ולא עבדים לעבדים"[37] (כפי שהאריך בזה המהר"ל מפראג[38]). כלומר, שגם בהיותם בגלות בבל, ועד"ז בגליות שלאח"ז, הרי, מציאותם האמיתית היא - בני חורין. וביחד עם זה, מובן וגם פשוט שאי-אפשר להשוות את מצבם של ישראל בזמן הגלות לגבי מצבם בזמן קיומה של מלכות בית דוד בארץ

32) עירובין מג, ב.

33) פרש"י שם.

34) ועפ"ז יומתק שינוי הלשון "יעמוד נביא כו' ואינו בא כו' אלא כו' יבוא אליהו" - שבתחלת הענין כותב "יעמוד נביא כו'", כי עצם המציאות דעמידת הנביא ("קודם מלחמת גוג ומגוג יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם") היא לכו"ע, גם לדעת החכמים שס"ל שהגדר ד"ביאת אליהו" הוא "שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו".

35) וי"ל באופן אחר קצת - שגם לדעה זו, נכלל "והשיב לב אבות על בנים" בגדר דביאת אליהו (ולא ענין בפ"ע), אלא, שס"ל שפירוש הכתוב (לא על עניני יוחסין, ולא על לשון שלום בעולם, אלא) על "לישר ישראל ולהכין לבם".

אבל מפשטות לשון הרמב"ם, שבתחלת הענין ("יעמוד נביא לישר ישראל ולהכין לבם") מביא רק את התחלת הפסוק, "הנה אנכי שולח לכם את אלי' וגו'", ואינו מסיים "והשיב לב אבות על בנים", והביאו רק כראי' לענין ד"לשום שלום בעולם" - משמע, שלדעת החכמים "שקודם ביאת המשיח יבוא אליהו", הרי, ביאת אליהו אינה בשייכות לקודם ביאת המשיח (ביום הוי' הגדול והנורא), ואילו הענין ד"והשיב לב אבות על בנים", הו"ע בפ"ע, כבפנים.

36) בהר כה, נה.

37) קידושין כב, ב. וש"נ. רמב"ם הל' שכירות פ"ט ה"ד.

38) בספרו גבורות ה' פס"א.

ישראל וכיו״ב.

ולא עוד, אלא שבאותו מצב גופא ישנם חילוקים באישים ביחס לצורך בגאולה, ולדוגמא: רבינו הקדוש, אף שהי׳ בזמן דמלכות רומי כו׳ הי׳ חברו וידידו של אנטונינוס מלך רומי, ועד שנכללו ביחד - ״שני גוים״[39], כמסופר במחז״ל[40], ופשיטא, שלא הי׳ שייך אצלו גזירת המלכות כו׳. ולעומת- זאת, רשב״י שלפניו, הוצרך להתחבא במערה י״ג שנה מפני גזירת מלכות רומי[41], וביחד עם זה, ידוע[42] מ״ש ר׳ הלל מפאריטש בשם רבינו הזקן, ש״לפני נשמות הגבוהות כמו רשב״י לא נחרב הבית כו׳, כלומר, שמצד גודל מעלתו לא הי׳ אצלו ענין של גלות כו׳.

ועד״ז בחיים הפרטיים דכאו״א מישראל: ענין הגאולה נעשה ע״י לימוד התורה, ״אין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה״[43], ועד״ז ע״י עבודת התפלה, ש״ניצוץ פרטי מהשכינה שבנפש כל אחד מישראל יוצאת מהגלות והשבי׳ לפי שעה בחיי שעה זו תפלה ועבודה שבלב״[44]. ואעפ״כ, ברכת הגומל על ענין של גאולה, היא - ב״חבוש שיצא מבית האסורים״[45] דוקא.

ומזה מובן, שגם ביחס לגאולה העתידה ישנם כמה חילוקי דרגות - בהתאם למצב שנמצאים לפנ״ז שממנו נגאלים.

ובענין זה תלוי הפלוגתא בכל הנ״ל - אם ביטול החמסים הוא חלק ושלב בענין הגאולה, או שזהו ענין בפ״ע (ע״ד ובדוגמת ענין פרטי בחייו הפרטיים או הכלליים של איש מסויים, או אפילו ענין כללי במהלך העולם), אבל, לא חלק מהגאולה דכלל ישראל - ביחס למצבם כו׳ של בעלי הפלוגתא.

ט. והנה, בהמשך להאמור לעיל ע״ד השלילה דפלוגתא במציאות - יש להוסיף שכן הוא בנוגע למ״ש הרמב״ם תחלת הפרק:

״אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי׳ שם חידוש במעשה בראשית, אלא עולם כמנהגו נוהג. וזה שנאמר בישעי׳[46] וגר זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ, משל וחידה, ענין הדבר, שיהיו ישראל יושבין לבטח עם רשעי גוים המשולים כזאב וכנמר .. ויחזרו כולם לדת האמת וכו׳״, ומסיים, ״וכן כל כיוצא באלו הדברים בענין המשיח, הם משלים, ובימות המשיח יודע לכל לאי זה דבר הי׳ משל, ומה ענין רמזו בהם״.

והשיג עליו הראב״ד ממ״ש בתורה[47] ״והשבתי חי׳ רעה מן הארץ״, היינו, שלדעת הראב״ד, הפירוש ד״וגר זאב עם כבש גו׳״ הוא כפשוטו, כלומר, שינוי מנהגו של עולם.

וגם כאן נשאלת השאלה האמורה - כיצד תתכן פלוגתא במציאות?

ונקודת הביאור בזה - כפי שכבר נתבאר בארוכה במק״א[48] - שבודאי גם לדעת הרמב״ם יהי׳ חידוש במעשה בראשית, שהרי אין לך חידוש במעשה בראשית גדול יותר מתחיית המתים - א׳ מי״ג העיקרים, יסוד מיסודי התורה[49], עד שהכופר בזה אין לו חלק לעוה״ב[50] (כפי שמאריך הרמב״ם באגרת תחיית המתים) - אלא, שזהו ענין

39) תולדות כה, כג ובפרש״י (מע״ז יא, א).
40) ע״ז יו״ד, א ואילך.
41) שבת לג, ב.
42) פלח הרמון שמות ז, א.
43) אבות פ״ו מ״ב.
44) אגה״ק ס״ד.
45) ברכות נד, ב. רמב״ם הל׳ ברכות פ״י ה״ח.

46) יא, ו.
47) בחוקותי כו, ו.
48) הדרן על הרמב״ם (לעיל סימן טו - לקו״ש חכ״ד ע׳ 191).
49) פיה״מ להרמב״ם סנהדרין פ׳ חלק יסוד הי״ג.
50) סנהדרין ר״פ חלק. רמב״ם הל׳ תשובה פ״ג ה״ו.

בפ״ע, ואינו קשור בהכרח עם ימות המשיח:

כשם שבנוגע לביאת המשיח כותב הרמב״ם[51] ״אל יעלה על דעתך שהמלך המשיח צריך לעשות אותות ומופתים ומחדש דברים בעולם, או מחי׳ מתים וכיוצא בדברים אלו״, היינו, יתכן אמנם שיעשה אותות ומופתים, אבל אין זה תנאי והכרח כו׳ בגדר ביאת המשיח, אלא ענין בפ״ע - כן הוא גם בנוגע לתקופה דימות המשיח, ״אל יעלה על הלב שבימות המשיח יבטל דבר ממנהגו של עולם, או יהי׳ שם חידוש במעשה בראשית״, היינו, יתכן אמנם שיהי׳ חידוש במעשה בראשית, אבל, אין זה תנאי והכרח כו׳ בגדר דימות המשיח, אלא ענין בפ״ע.

ובזה גופא - ב׳ אופנים:

א) החידוש במעשה בראשית - כולל הענין דתחיית המתים, ועד״ז שאר הענינים דשינוי מנהגו של עולם וחידוש במעשה בראשית - יהי׳ בתקופה שני׳ דימות המשיח.

ב) יתירה מזה - כמ״ש הרמב״ם באגרת תחיית המתים[52], ״ודע שאלו היעודים וכיוצא בהם שנאמר שהם משל, אין דברינו זה החלטי וכו׳״, כלומר, שאף שפסק בספר הי״ד שיעודים אלו הם ״משל וחידה״ - כותב בעצמו[53] שאין זה דבר החלטי, ויתכן שיהי׳ כפשוטו, היינו, שביאת המשיח תהי׳ בפועל באופן נסי, חידוש במעשה בראשית (אלא שאין זה מוכרח מצד הגדר דביאת המשיח)

(51) פי״א ה״ג.

(52) פרק ו.

(53) וגדולה מזו מצינו בספר הי״ד גופא - כידוע שכתב ספרו בכמה מהדורות ובכמה מקומות תיקן, שינה והוסיף וכו׳.

ולהעיר, שאעפ״כ אין זה משנה וגורע, ח״ו, בתוקף הפס״ד דגדולי ישראל שפסקו על יסוד דברי הרמב״ם במהדו״ק - כמדובר בארוכה בהתוועדות (וגם בשיחת ט״ו תמוז תשמ״ו) ע״ד המהדורות דספר הי״ד להרמב״ם (נדפס בספר התוועדויות תשמ״ו ח״ד ע׳ 14 ואילך).

- וי״ל שתלוי באם יהיו ישראל במעמד ומצב ד״זכו״[54], אלא שבספר הלכות הלכות פוסק כפי המוכרח מצד ההלכה שמשיח יבוא, משא״כ דבר התלוי במצבם של ישראל, שבו הרשות לכל אדם נתונה כו׳.

יו״ד. ויה״ר שבקרוב ממש יבוא אליהו לבשר ביאת המשיח,

ובפרט ע״י ההוספה במעשינו ועבודתינו בלימוד התורה וקיום המצוות, אשר, ע״י קיום ״מצוה אחת״,״הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות, וגרם לו ולהם תשועה והצלה״[55] ,

כולל ובמיוחד - ע״י התאחדותם של ישראל, אהבת ישראל ואחדות ישראל, אחדות אמיתית ושלימה, ע״י תורת-אמת בשלימותה, כבלימוד הרמב״ם, הלכות כל התורה כולה (כנ״ל ס״א), אשר, עי״ז מבטלים את סיבת הגלות (היפך דאהבת ישראל[56]), ובהבטל הסיבה, בטל בדרך ממילא המסובב (הגלות),

ועד לפעולת האחדות בעולם כולו - ״ויתקן את העולם כולו לעבוד את ה׳ ביחד, שנאמר[57] כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה׳ ולעבדו שכם אחד״[58], ועד לסיום חותם ספר הי״ד - ״לא יהי׳ עסק כל העולם אלא לדעת את ה׳ בלבד .. שנאמר[59] כי מלאה הארץ דעה את ה׳ כמים לים מכסים״,

ו״מתכיפין התחלה להשלמה״[60] - התחלת ספר הי״ד - ״יסוד היסודות ועמוד החכמות לידע שיש שם מצוי ראשון, והוא ממציא

(54) ראה סנהדרין צח, א.

(55) קידושין מ, ריש ע״ב. הל׳ תשובה פ״ג ה״ד.

(56) יומא ט, ב. וראה גיטין נה, סע״ב ואילך.

(57) צפני׳ ג, ט.

(58) פי״א ה״ד.

(59) ישעי׳ יא, ט.

(60) נוסח ״מרשות״ לחתן בראשית.

כל נמצא, וכל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם לא נמצאו אלא מאמיתת המצאו״, היינו, שב״כל הנמצאים משמים וארץ ומה שביניהם״ יהי׳ ניכר בגלוי ״אמיתת המצאו״ כמ״ש[61] ״ונגלה כבוד ה׳ וראו כל בשר יחדיו גו׳״, [שזהו אמיתית ענין הדעת (כולל – דעה את הוי׳) ובפרט דעה כמים לים מכסים],

61) ישעי׳ מ, ה.

בגאולה האמיתית והשלימה ע״י משיח צדקנו, במהרה בימינו ממש, וכפס״ד הרמב״ם[62] – ״מיד הן נגאלין״, ״מיד״ כפשוטו[63], תיכף ומיד ממש.

62) הל׳ תשובה פ״ז ה״ה.

63) כמובן מהמשך הענין (הלכה ז׳) – ״צועק ונענה מיד, שנאמר והי׳ טרם יקראו גו׳״.

סימן ד
ביאת אליהו

כתב הרמב"ם שאליהו "אינו בא כו' לא לפסול אנשים כו' ולא להכשיר כו'", ובהלכה שלאח"ז כ' שכל ישראל יתייחסו על פיו של משיח "אבל אינו אומר על זה שהם בחזקת כשרות זה ממזר כו'". מדייק שבאליהו נקט "אינו בא" ואצל משיח "אינו אומר". מקשה למה הביא הרמב"ם הדיעה שאליהו יבוא קודם ביאת המשיח רק לאחרי האריכות אודות פעולותיו של אליהו.

מתמה איך תתכן פלוגתא במציאות מתי יבוא אליהו. וכן קשה בפלוגתת התנאים סוף עדיות אם אליהו בא לטמא כו' או רק לקרב או להשוות המחלוקת או לעשות שלום.

מבאר שפעולות אליהו אפ"ל בב' אופנים: א) כחלק ושלב בהגאולה, או ב) כענין בפ"ע, ע"ד פעולותיו במשך הדורות המסופרות בתנ"ך ותושבע"פ. ובזה פליגי התנאים, איזו מפעולותיו הן חלק ושלב בהגאולה. מתרץ עפ"ז דיוק ל' הרמב"ם "אינו בא". מבאר שב' הדיעות בזמן ביאת אליהו תלוי אם גם פעולתו לסלק החמסים הוא שלב בהגאולה, או שרק בשורתו ע"ד ביאת המשיח שייכת להגאולה. מתרץ עפ"ז סדר דברי הרמב"ם בהלכה זו. מסביר שכמה אופנים יש בגאולה, ופלוגתא הנ"ל דאיזה מעניני אליהו הם שלב בגאולה תלוי' באופן ודרגת הגאולה/ ולפי"ז - גם פלוגתת הרמב"ם והראב"ד אם בימות המשיח עולם כמנהגו נוהג אינה פלוגתא במציאות אלא תלוי' בתקופות שונות דהגאולה.

מרכז לענייני חינוך
MERKOS L'INYONEI CHINUCH

SUITE|302

IT'S TIME TO KNOW

SEIZE THE MOMENT. GAIN CLARITY IN THE REBBE'S TEACHINGS ON MOSHIACH